

**Mats Bergström
Bengt Kriström
Helge Jakob Kolrud
Markku Kortekangas
Henrik Schultz**

Alihankintasopimukset

- opas teknologiateollisuuden yrityksille

**Teknologia
teollisuus**

Alkusanat

Teknolohiateollisuudessa alihankinnat ovat huomattava osa tuotannon kokonaisarvoa ja yritysten erikoistumisen jatkuessa niiden merkitys kasvaa edelleen. Kuorma-autovalmistajan alihankkija voi erikoistua esimerkiksi pelkästään taka-akseleiden valmistukseen, ja hankkii osan niiden komponenteista sekä valmistuksen edellyttämästä työstöstä niihin erikoistuneilta alihankintayrityksiltä. Samalla tavoin teollisuuslaitoksen laitteistotoimitus muodostuu yleensä useiden alihankkijoiden valmistamista järjestelmän osista ja nämä taas alihankkijan alihankkijoiden toimittamista komponenteista. Tämä kehitys johtaa siihen, että yhä kasvava osa lopputuotteen arvosta on alihankintaa. Samalla alihankintasopimusten määrä ja merkitys luonnollisesti kasvavat.

Kumppanuus

Kehitys on johtanut myös osapuolten kasvavaan keskinäiseen riippuvuuteen. Aiemmin tilaajan oli yleensä helppo vaihtaa alihankkijaa, mutta erikoistumisen vuoksi se ei enää niin yksinkertaista. Tilaajan neuvotteluasema ei enää ole yhtä vahva kuin ennen. Tästä ja muista syistä johtuen nykyisin puhutaan yleisesti alihankkijan ja päähankkijan välisestä kumppanuudesta. Kumppanuuden käsite ei kuitenkaan tähän mennessä ole vaikuttanut merkittävästi sopimuskäytäntöön. Projektitoimituksissa on kuitenkin käytössä erityinen kumppanuussopimukseksi kutsuttu malli, jota käsitellään kirjan luvussa 4.

Mitä alihankintasopimuksella tarkoitetaan?

Alihankintasopimus voidaan yleisellä tasolla määritellä sopimukseksi, jonka perusteella myyjä toimittaa ostajan omaan, edelleen toimitettavaan tuotteeseen liitettävän osan. Alihankintasopimukselle on useimmiten tyyppillistä tietty ajallinen kesto. Alihankintaa ja sitä koskevia sopimuksia on useita tyyppejä, komponenttien sarjatoimituksista kertaluonteisiin projektitoimituksiin. Toimitettava tuote on useimmiten räätälöity tilaajan tarpeisiin. Samaa tuotetta voi kuitenkin ostaa useampikin asiakas. Kun tuote muokataan tilaajan tarvetta vastaavaksi, suunnittelusta voi vastata tilaaja, toimittaja tai osapuolet yhdessä.

Kussakin tilanteessa tarvitaan hieman erilaiset sopimukset. Sen vuoksi on mahdotonta laatia kaikki alihankintatyytit kattavaa vakiosopimusta tai sopimusmallia.

Opaskirjan sisältö

Kirja on tarkoitettu käytännön apuneuvoksi teollisuuden alihankintoihin liittyviä sopimuskysymyksiä käsitteleville tai niiden kanssa tekemisiin joutuville. Se on käyttökelpoinen sekä käsikirjana että näkökulman laajentajana alihankintoja suunniteltaessa, niistä neuvoteltaessa tai niihin liittyviä kysymyksiä arvioitaessa.

Kirjan ensimmäisessä luvussa käsitellään asioita, joilla on merkitystä kaiken tyyppisten sopimusten kannalta. Toisessa luvussa käsitellään sarjatoimituksia, luvussa 3 työalihankintaa ja luvussa 4 projektialihankintaa. Mikäli lukijaa kiinnostaa vain tietyn tyyppinen sopimus, hän voi tutustua pääosin vain ensimmäiseen lukuun ja muista kohdista häntä kiinnostavaan.

Luvussa 1 käsitellään sekä kysymyksiä, jotka ovat yhteisiä sopimuksen tyyppistä riippumatta, kuten immateriaalioikeuksia, salassapitoa, erimielisyyksien ratkaisua ym. että yleisiä, mutta painoarvoltaan sopimustyypeittäin vaihtelevia kysymyksiä. Näitä ovat mm. konkurssia, viivästystä virheitä ja tuotevastuuta koskevat määräykset.

Luvussa 2 käsitellään komponenttien ja järjestelmän osien sarjatoimituksia eli valmistusalihankintaa. Ensiksi tarkastellaan yleisiä kysymyksiä ja säännöksiä, kuten toimitussuunnitelmia, hintoja, muutoksia, työkalujen omistusta ym. koskevia kysymyksiä. Lisäksi kommentoidaan mallina olevaa sopimusta ja sen yksityiskohtia. Mallisopimuksen tarkoituksena on sekä kuvata esiin tulevia juridisia kysymyksiä että antaa ideoita sopimuksenlaatijalle.

Luvussa 3 käsitellään työalihankintaa eli toimintaa, jossa alihankkija tekee työsuorituksen päähankkijan hänelle toimittamaan tuotteeseen. Tyypillisiä ovat pinta- ja lämpökäsittelyyn, hitsaukseen ja koneistukseen liittyvät erikoiskysymykset. Kyseeseen voi kuitenkin tulla myös kokoonpano tai muu palvelusuoritus. Näillä sopimuksilla on tosin paljon yhteistä muiden sopimusten kanssa, mutta osittain niihin vaikuttavat toiset säännökset. Tässä osassa tarkastellaan kysymyksiä, jotka eroavat edellä käsitellyistä. Sarjatyönä tapahtuvan työalihankinnan ollessa kyseessä on kuitenkin syytä tutustua myös 2. lukuun. Kolmanteen lukuun on liitetty esimerkki työalihankinnan sopimuksesta.

Luvussa 4 käsitellään projektiluonteista alihankintaa, jollaiseksi luetaan mm. laitteiston osatoimitus, joko asennettuna tai vain asennuspaikalle toimitettuna tai muu asiakaskohtaisesti räätälöity toimitus. Lisäksi käsitellään sopimuksen muuttamista, sopimukseen liittyviä hallintotoimia ja kumppanuusasioita.

Yleiset sopimusehdot NL ja NLM

Tekstissä viitataan usein alalla käytössä oleviin yleisiin sopimusehtoihin eli vakioehtoihin. Ehdottomasti yleisimmin käytetyt ehdot pohjoismaisten teknologiateollisuuden yritysten välisessä kaupassa ovat yleiset sopimusehdot NL ja NLM. NL-ehtoja käytetään tuotetoimituksissa ja NLM-ehtoja asennustoimituksissa. Pohjoismaiden ulkopuolelle käytävässä kaupassa käytetään yleisesti teknologiateollisuuden eurooppalaisen keskusjärjestön Orgalimen julkaisemia ehtoja. Niiden laatimisen pohjana on käytetty edellä mainittuja pohjoismaisia ehtoja. Siksi ne ovat miltei samanlaiset. Edellä mainittujen ehtojen ajantasaisten versioiden tunnuksukset ovat NL 01, NLM 02 ja Orgalime S 2000. Muita kirjassa mainittuja sopimusehtoja ovat NLG 03 ja Orgalime SC 96, Orgalime SE 01 sekä MET 03.

Kirjan kirjoittajat

Tämän opaskirjan ovat yhteistyössä kirjoittaneet pohjoismaisten teknologiateollisuuden järjestöjen edustajat. Nämä järjestöt ovat pitkään olleet kiinteässä yhteistyössä muun muassa teknologiateollisuutta koskevien liikejuridisten kysymysten selvittelyssä. Yhteistyön avulla on voitu varmistaa yritysten käyttöön pohjoismaisella ja eurooppalaisella tasolla tarjottavien yleisten sopimusehtojen ja muiden sopimusten laadinnan helpottamiseksi tarjottavien mallien ja tietomateriaalin korkea laatutaso.

Toukokuussa vuonna 2005

Jur. kand. Mats Bergström ja jur. kand. Bengt Kriström, Teknikföretagen, Ruotsi

Høyesterettsadvokat Helge Jakob Kolrud Teknologibedriftenes Landsforening, Norja

VT Markku Kortekangas, Teknologiateollisuus ry, Suomi

Chefjurist Henrik Schultz, Dansk Industri, Tanska

Suomenkielisen laitoksen esipuhe

Kirjan ruotsinkielisen alkuperäisversion “Underleveransavtalet” on suomeksi kääntänyt KTM Ella Haapasalo. VT Markku Kortekangas on tarkastanut käännöksen sekä sen terminologian ja tradenomi, MBA Kristiina Kaski on vastannut sen saattamisesta lopulliseen painokuntoon.

Alihankinnan sopimuksista on tähän mennessä kirjoitettu niukasti. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, että lakimiehet harvoin ovat perehtyneet alihankinnan erikoiskysymyksiin ja sen erikoisterminologiaan. Toivottavasti tämä kirja osaltaan vähentää sitä kirjoitetun tiedon vajetta, joka alalla on valinnut.

Muista Pohjoismaista poiketen on Suomessa pitkään käytetty alihankinnan yleisiä sopimusehtoja, joiden viimeisin versio on MET 03. Nämä ehdot on aikoinaan laadittu alihankkijoiden ja päähankkijoiden yhteistyön tuloksena ja niissä on alihankkijan ja päähankkijan välinen perussuhde pyritty määrittämään neutraalilla ja yleispätevällä tavalla. Alihankinnan sopimuskäytännön muovautumisessa niillä on ollut oma selkeä vaikutuksensa.

Teoksessa mainittuja vakiosopimusehtoja voitte tilata Teknologiainfo Teknova Oy:n julkaisumyynnistä, puh. (09) 19231/julkaisumyynti, www.teknologiainfo.net.

Elokuussa 2005

Markku Kortekangas

SISÄLTÖ

1 Yleistä	11
1.1 Johdanto	11
1.2 Salassapito	11
1.2.1 Johdanto	11
1.2.2 Salassapitosopimuksen muotoilu	12
1.3 Tuotesuunnittelu ja -rakenne – omistus- ja käyttöoikeus, vastuu	16
1.3.1 Johdanto	16
1.3.2 Omistus- ja käyttöoikeus	17
1.3.3 Immateriaalioikeuksien (aineettomien oikeuksien) loukkaus	21
1.3.4 Vastuu tuotteen rakennevirheestä	22
1.3.5 Tuotesuunnittelu yhteistyö – sopimuksen merkitys	23
1.4 Kilpailuoikeuskysymyksiä	24
1.4.1 Johdanto	24
1.5 Vastuu viivästyksestä	26
1.5.1 Kauppalain säännökset	26
1.5.2 Alihankintatoimituksia koskevia sopimussäännöksiä	28
1.6 Vastuu virheestä ja takaisin veto – recall	30
1.6.1 Ongelmanasettelu	30
1.6.2 Virheen määrittely	30
1.6.3 Puutteiden ja virheiden seuraukset	31
1.6.4 Vahinkoriskien eliminointi	33
1.6.5 Alihankintatoimitusten virheisiin liittyviä erityiskysymyksiä	34
1.7 Tuotevastuu	35
1.7.1 Mitä tuotevastuu on?	35
1.7.2 Tuotevastuuta koskevia oikeussäännöksiä	35
1.7.3 Miten valmistaja voi minimoida tuotevastuuriskinsä?	37
1.8 Kohtuus ja tasapuolisuus – tilaajan kohtuuttomat ehdot	41
1.8.1 Ongelma	41
1.8.2 Kohtuuden ja tasapuolisuuden kaupallinen arviointi	42
1.8.3 Oikeudellinen arviointi	43
1.9 Samat velvoitteet ja oikeudet – back to back	44
1.9.1 Mitä back to back on?	44
1.9.2 Käytännön ongelmat	44
1.9.3 Yhteen veto	47

1.10 Erimielisyyksien ratkaisu	47
1.10.1 Mitä erimielisyyksien ratkaisu on?	47
1.10.2 Tuomioistuinmenettely	48
1.10.3 Välimiesmenettely	49
1.10.4 Muita erimielisyyksien ratkaisutapoja	50
1.10.5 Mitä lakia sovelletaan?	51
1.10.6 Erimielisyyksien ratkaisu ja alihankinnat	51
2 Valmistusali-hankintasopimus	53
2.1 Johdanto	53
2.1.1 Tyypillisiä sarjatoimitussopimuksia	53
2.1.2 Moderni tuotanto	53
2.2 Toimitussuunnitelma	54
2.2.1 Toimitussuunnitelma - ydinkysymys	54
2.2.2 Sopimusratkaisuja	55
2.2.3 Sähköinen viestintä	57
2.2.4 Poikkeamien seuraamukset	57
2.3 OEM-sopimus	58
2.3.1 Mitä OEM on?	58
2.3.2 Mitä erityisongelmia OEM-sopimukseen liittyy?	58
2.4 Hinnasta sopiminen ja sovittu hinnan muuttaminen	59
2.4.1 Hinnanasetanta	59
2.4.2 Miten kauan sovittu hinta on voimassa?	60
2.4.3 Voimassa olevan hinnan muuttaminen	61
2.5 Tuotteeseen tehtävät muutokset	62
2.5.1 Sopimuksen voimassa ollessa tehtävät muutokset	62
2.5.2 Ennen sarjatoimitusten aloittamista tehtävät muutokset	63
2.6 Tuotekohtainen välineistö – omistusoikeus ym.	64
2.6.1 Yleistä	64
2.6.2 Tilaajan ja toimittajan välinen suhde	65
2.6.3 Tilaajan ja toimittajan oikeudenomistajan välinen suhde	66
2.7 Vastuu toimitusviivästyksistä	70
2.7.1 Yleistä	70
2.7.2 Valmistustoimitusten sopimussäätely - viivästyssakko	71
2.7.3 Vahingonkorvaus	72

2.8	Laadunvarmistus ja ympäristövaatimukset	73
2.8.1	Miksi laatuysteistyötä tarvitaan?	73
2.8.2	Oikeusnäkökohtia	73
2.8.3	Ympäristövaatimukset	74
2.9	Esimerkkisopimus kommentteineen	74
3	Työalihakintaa koskeva sopimus	99
3.1	Miten sopimus poikkeaa muista alihankintasopimuksista?	99
3.2	Palvelusopimuksia koskevia oikeussäännöksiä	100
3.2.1	Vastuu virheellisestä työstä ja sen tuotteelle aiheuttamasta vahingosta	100
3.2.2	Vastuu viivästyksestä	102
3.2.3	Yhteenvedo	102
3.3	Tärkeitä työalihakintaa koskevissa sopimuksissa käsiteltäviä kysymyksiä	103
3.3.1	Johdanto, erityyppiset tehtävät	103
3.3.2	Vastuu työn virheellisyydestä	103
3.3.3	Vastuu käsiteltävälle kappaleelle aiheutuneesta vahingosta	104
3.3.4	Vastuu viivästyksestä	104
3.4	Työalihakintaa koskeva sopimusmalli	105
4	Projektialihakinnat	119
4.1	Johdanto	119
4.2	Muutokset	120
4.2.1	Ongelmia	120
4.2.2	Oikeus vaatia muutosta	121
4.2.3	Muutoksen seuraamukset - aika ja raha	122
4.2.4	Kiistanalaiset muutokset	123
4.2.5	Alihankintasopimuksissa muutosten yhteydessä erityisesti huomioon otettavaa	125
4.3	Sopimushallinto	125
4.3.1	Sopimuksen hallinnoinnille asetettavat vaatimukset	126
4.3.2	Sopimuksen hallinnointi ja tulkinta	126
4.3.3	Hallintorutiinien merkitys - tärkeät rutiinit	126
4.3.4	Sähköposti ja sopimuksen hallinnointi	127
4.4	Kumppanuus	127
4.4.1	Mitä kumppanuus on?	127
4.4.2	Kumppanuuden luonteenomaisia piirteitä	128
4.4.3	Alihankinnat ja kumppanuus	131

4.5	Vastuu ja vakuutukset	131
4.5.1	Johdanto	131
4.5.2	Vastuu ja sen rajoittaminen	131
4.5.3	Vastuusta vapautuminen ja vastuun rajoittaminen	132
4.5.4	Vakuutus	132
4.6	Takuu	133
4.6.1	Mekaaninen takuu	134
4.6.2	Suoritusarvo- tai toimintatakuu	134
4.6.3	Käytettävyystakuu	135
Liite1	137
Liite2	144